

Gyertek haza ludaim! A Magyar Vadlúd Monitoring 25 évének eredményei

Come home my geese! 25 year's results of the Hungarian Geese Monitoring

FARAGÓ SÁNDOR

1. Bevezetés

A pannon régió a vadludak vonulása és telelése szempontjából az egyik legfontosabb terület a Nyugat-Palearktiszban (SCOTT & ROSE, 1996; MADSEN *et al.*, 1999). A modern kori vadlúdszámlálások kezdetét 1984-re tesszük, amikor megalapítottuk a Magyar Vadlúd Monitoring (MVLMM) megfigyelési és adatszolgáltatási rendszerét. Az eltelt negyed évszázadban végzett megfigyeléseket folyamatosan közzétettük (FARAGÓ, 1995; FARAGÓ & GOSZTONYI, 2009; FARAGÓ, *in press*). Jelen tanulmány az elmúlt 25 év összefoglaló – országos szintű – eredményeit mutatja be.

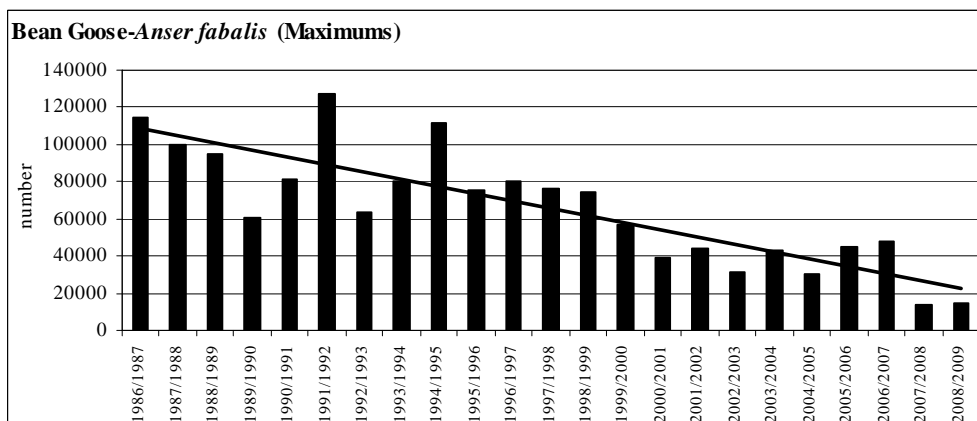
2. Anyag és módszer

A MVLMM megfigyeléseit 1984 novemberében kezdtük el. Ezt követően 1986-tól 1995-ig október és március között végeztük a vizsgálatokat. 1989–1995 között szeptemberben is számláltuk a nyárilúd-állományt a Nemzetközi Nyárilúd-számlálás keretében. 1996 óta viszont kiterjesztettük a megfigyeléseket az augusztustól áprilisig terjedő időszakokra, azaz az év kilenc hónapjára. A számlálásokat kizárólag az éjszakázóterületeken végeztük. A program magában foglalja Magyarország minden fontos vadlúd-pihenőterületét. A standardizált megfigyelési körzetek száma 21, amelyek egyenként további 2-6 alkörzetre bonthatók (FARAGÓ, 2008). Jelen feldolgozásunkban a természetvédelmi szempontból legfontosabb értékek – a szezononként megjelent legnagyobb mennyiségek – alapján kimutatott állományváltozási tendenciákat elemezzük.

3. Eredmények

3.1. Vetési lúd (*Anser fabalis*)

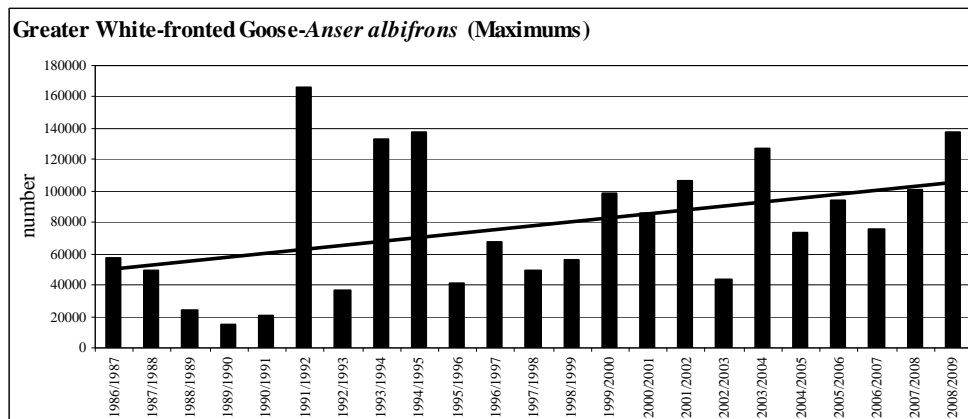
A Dunántúl libájaként számolt vetési lúd tetőző mennyisége 1984 novemberében még 196 750 példány volt. Azóta hullámszerűen, de folyamatos csökkenést lehetett megfigyelni. Ennek aránya az ezredfordulóig még elfogadható volt, de az utolsó évtizedben drámai volt a csökkenés mértéke. Utóbbi években alig haladta meg maximális telelő mennyisége a 15 ezer példányt (1. ábra).

1. ábra – A vetési lúd szezonális maximumainak trendje Magyarországon
Fig.1. – Trends in seasonal maxima of the Bean Goose in Hungary

3.2. Nagy lilik (*Anser albifrons*)

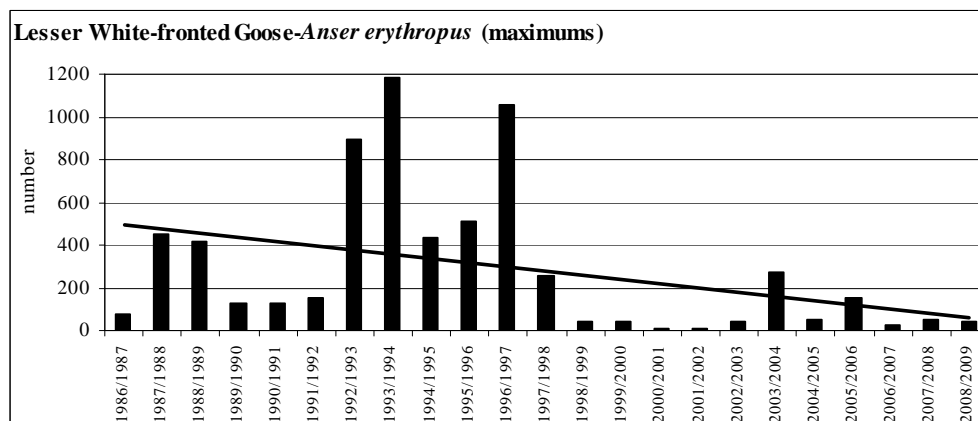
A nagy lilik tetőző mennyisége a monitoring kezdetekor, 1984 novemberében még 62 500 példánynak adódott. Ez a mennyiség jóval szerényebb volt a megelőző évtizedben számolt százezres létszámnál. Ezt követően folytatódott a visszaesés, amelynek mértéke az 1989/1990-es szezonban alig 15 ezer példányos tetőzésben nyilvánult meg. Ez a katasztrofális mértékű csökkenés több tényezőre volt visszavezethető. Erre az időszakra szélsőségesen száraz klíma volt jellemző, ami a jelentős csapadékdeficit révén az élőhelyek, azaz a táplálkozóterületek kiszáradásához vezetett. Ezzel egyidőben megnőtt az alföldi éjszakázó helyeken a vadászati nyomás, tehát a zavarás. E kettő együtt a nagy lilikek eltűnéséhez vezetett. A madarak téli tartózkodásáról mindenki azt gondolta, hogy az abban az időben megnövekvő nyugat-európai telelőállományokba olvadtak bele. A rendszerváltozások után nyilvánosságra került bolgár és főleg román adatok azonban azt mutatták, hogy a pannon régió nagy lilikjei a pontuszi régióba, azaz a Fekete-tenger vidékére húzódtak telelni. A vadászati kíméleti területek rendszerének bevezetése és a csapadékosabbá váló időjárás – tehát a két legfontosabb tényező – pozitív irányú változása azt eredményezte, hogy visszatértek a nagy lilikek a Kárpát-medencébe, s napjainkra csaknem megtízszereződő létszámuk megközelíti a 140 000 példányt (2. ábra). A növekedéshez hozzájárulnak az egyre kiterjedtebb természetvédelmi célzatú élőhely-rekonstrukciók, amelyeknek hatására a korábbi időszakban az Alföld libájának tekintett nagy lilik meghódította a Dunántúlt (Fertő, Kisbaltan) is.

2. ábra – A nagy lilik szezonális maximumainak trendje Magyarországon
Fig.2. – Trends in seasonal maxima of the White-fronted Goose in Hungary

3.3. Kis lilik (*Anser erythropus*)

A 20. század elején mennyisége még megközelítette, vagy meghaladta a 100 000 példányt. Az 1950-es évektől rögzíthető drámai állománycsökkenése, a korábbi értékeknek csupán a 3-5%-a jelent meg. 1984 és 1985 novemberében még 492 illetve 450 példány jelent meg hazánkban, de hamar visszaesett egyedszáma. Néhány évben még kimutatható volt egy-egy alkalmi beáramlása – amit hasonló időszakbeli bolgár megfigyelések is megerősítettek – de ezek valószínűleg keletebbi fészkelő populáció átmenetileg megjelenő egyedei voltak, hiszen az ismert európai fészkelőállomány a számolt értékeknél szerényebb létszámú volt (FARAGÓ & GOSZTONYI, 2009). Az elmúlt tíz évben általában 100 példány alatti volt megjelent mennyisége, kivételt képezett a 2003/2004-es és a 2005/2006-os idény, amikor 200, illetve 100 példányt meghaladó létszámát észleltük (3. ábra). Az 1950-es évekbeli, nemkülönben a későbbi állománycsökkenés minden valószínűség szerint a tundrai élőhelyeken bekövetkezett hatásoknak (pl. nukleáris robbantások), illetve visszafordíthatatlan változásoknak (lecsapolások, bányászati tevékenység, iparfejlesztés, túlvadászás a vonulás és teelés során stb.) volt a következménye. A hazai élőhely-rekonstrukciók kedvező hatása érdemben már nem tud segíteni állományukon.

3. ábra: A kis lilik szezonális maximumainak trendje Magyarországon
Fig. 3. – Trends in seasonal maxima of the Lesser White-fronted Goose in Hungary

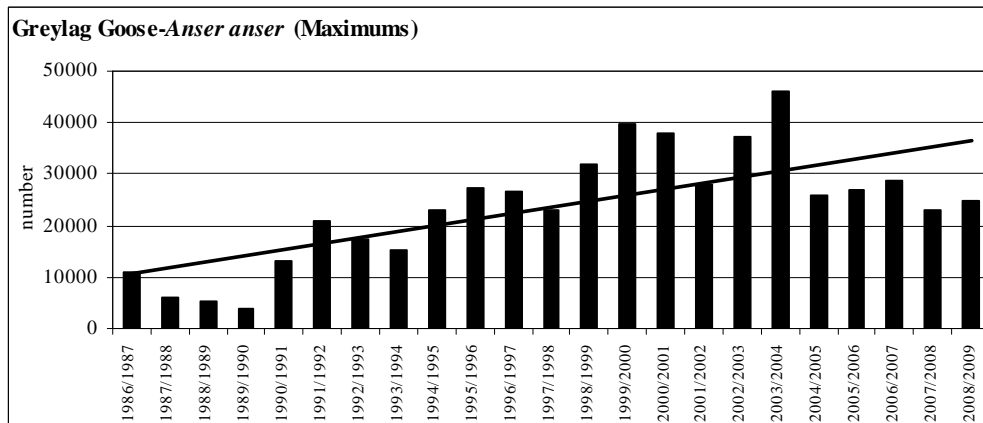
3.4. Nyári lúd (*Anser anser*)

Monitoringunk kezdetén (1984. és 1985. november) a nyári lúd tetőző mennyisége nem haladta meg a 10 ezer példányt. Ez a szerény érték is visszaesett, és az 1989/1990-es idényben nem érte el a 3000 példányt. Ettől kezdve azonban szinte folyamatos volt a növekedés a 2003/2004-es szezonig, amikor is tetőzése meghaladta a 46 ezer példányt. Dinamikája igazi sikertörténet. Azt követően – ismeretlen okból – tetőző mennyisége visszaesett a 20-30 ezer példány közötti tartományba (4. ábra). Reménykedjünk, hogy átmeneti jelenségről van szó.

4. Megvitatás

A MVLM eredmények azt mutatják, hogy a nagy lilik és a nyári lúd tekintetében a pannon régió még mindig az egyik legfontosabb teelő, illetve vonulási terület. A globálisan veszélyeztetett kis lilik esetében Európa, és benne a Kárpát-medence elvesztette szerepét, s a széles kiterjedésű teelőterületen szétszóródó kislétszámú állomány védelmére sajnos nem mutatkoznak hatékony eszközök. A vetési lúd esetében tanácstalanok vagyunk az állománydinamikát illetően. Általában növekszik a nálunk is előforduló *Anser fabalis rossicus* alfaj állomány nagysága, az azonban nem jelenik meg a Kárpát-medencében. Ennek két magyarázata lehet. Az egyik elképzelés szerint – hasonlóan korábban a nagy lilikhez – a teelőterület áthelyeződéséről lehet szó. Ezt a feltételezést erősíti a német és holland állományok növekedése. A másik – kedvezőtlenebb, de egyelőre nem igazolható – változat szerint a pannon teelőpopuláció fészkelőterületein következhetett be olyan körülmény, amely a csökkenést kiváltja. A megváltozott magyar viszonyok esetlegesen kedvezőtlen hatását azért vethetjük el, mert a változás inkább pozitív lehetett, hiszen magával hozta a hasonló igényű nagy lilik és nyári lúd állomány növekedését.

E problémákkal együtt is több olyan vizes élőhelyünk van Magyarországon, amely egy vagy több libafaj tetőző mennyiségei – azaz a Ramsari 6. kritérium teljesülése – alapján nemzetközi jelentőségűnek nyilvánítható.

4. ábra – A nyári lúd szezonális maximumainak trendje Magyarországon
Fig. 4. – Trends in seasonal maxima of the Greylag Goose in Hungary

6. Abstract

The Pannon region is considered to be a wintering area of high importance for two goose species, the Bean Goose and the White-fronted Goose as well as an important migratory area for the Greylag Goose in Europe. Unfortunately, Hungary plays only a minor role in the wintering of the Lesser White-fronted Goose because of the dramatic decline of the population number of the species. The trend of Lesser White-fronted Goose and Bean Goose national population dynamics showed a significant decrease, the trend of White-fronted Goose and Greylag Goose dynamics showed a significant increasing in the period of examination. Many wetlands of Hungary are of international importance for one or more species, which, on the whole, qualifies the Pannonic region to be one of the most important European target areas of the migration and wintering of geese.

7. Irodalom

- FARAGÓ, S. (1995): Geese in Hungary 1986–1991. Numbers, migration and hunting bags. IWRB, Slimbridge. /IWRB Publication, 36./
- FARAGÓ S. (2008): A Magyar Vízi vad Monitoring standardizált megfigyelési területei. Magyar Vízi vad Közlemények, 16: 21–48.
- FARAGÓ, S. (*in press*): Numbers and distributions of geese in Hungary 1984–2009. 25 Years of Results of Hungarian Goose Monitoring. Ornithologica, 20(4).
- FARAGÓ, S. & GOSZTONYI, L. (2009): Population trend, phenology and dispersion of common waterfowl species in Hungary based on a ten year long time series of the Hungarian Waterfowl Monitoring. Acta Silvatica & Lignaria Hungarica, 5: 83–107.
- MADSEN, J., CRACKNELL, G. & FOX, A. D. (szerk.) (1999): Goose populations of the Western Palearctic. A review of status and distribution. Wetlands International, Wageningen. /Wetlands International Publication, 48./
- SCOTT, D. A. & ROSE, P. M. (1996): Atlas of Anatidae populations in Africa and Western Eurasia. Wetlands International, Wageningen. /Wetlands International Publication, 41./

DR. FARAGÓ SÁNDOR – Nyugat-magyarországi Egyetem – Vadgazdálkodási és Gerinces Állattani Intézet
H-9400 Sopron, Ady Endre u. 5. – farago@emk.nyme.hu
